

[58. 4.]

VOORLOOPIG VERSLAG.

Bij de overweging in de afdeelingen der Kamer van het wetsontwerp tot verhooring van hoofdstuk V der Staatsbegrooting voor 1880, werd algemeen de klacht herhaald over het gestadig terugkomen op eenmaal vastgestelde begrotingen en het overschrijden der daarbij geopende credieten met een bedrag, dat in sommige gevallen alleraanmerkelijkst kan worden genoemd. Voor een deel moest dit betreurenswaardig verschijnsel worden toegeschreven aan gemis van zorgvuldigheid bij het ramen der voor de verschillende behoeften benodigde geldsommen. Dat werkelijk in dit opzigt wel iets ontbreekt, bleek uit hetgeen tot toelichting der verhooring van art. 75 dezer begrooting gezegd wordt. De Regering erkent daar zelve, dat zij de f 5000, waarmede dit begrotingsartikel wordt aangevuld, hooger heeft gesteld, omdat, onafhankelijk van de vacatiegelden der plaatsvervangende districts-veeartsen, waarvan daarbij sprake is, »ingevolge de ondervinding van vorige jaren» een tekort op het genoemde artikel te verwachten is. Indien zoodanige ondervinding verkregen was, waarom heeft men zich die dan niet bij het opmaken der oorspronkelijke raming ten nutte gemaakt?

Ook de toelichting van het tegenwoordig wetsontwerp liet, naar veler oordeel, in volledigheid te wenschen over. Met opzigt tot art. 56 wordt bijv. niets meer gezegd, dan dat de verhooring noodig is; iets hetgeen reeds uit de voordragt daartoe van zelf volgt.

Art. I.

Art. 55. Terwijl men zich tot het maken der voorafgaande bedenkingen gedrongen gevoelde, meenden verscheidene leden aan den Minister van Binnenlandse Zaken den lof niet te kunnen onthouden, dat onder zijn beheer de uitkomsten der zesde tienjarige volkstelling met buitengewonen spoed bewerkt en wereldkundig zijn gemaakt. Nog nimmer werden die uitkomsten binnen het jaar na het houden der volkstelling openbaar. Het bleek dus weder wat bij het geven van doeltreffende voorschriften en met voldoende personeel te verkrijgen is.

Art. 57. De hier voorgestelde verhooring vindt ook haren oorsprong in het aankopen door den Staat van de loods op het Plein te 's Gravenhage, die, na eerst voor een voorloopig postkantoor ingerigt te zijn geweest, later voor de bewerking der stukken betreffende de laatste volkstelling is gebruikt. Ook naar aanleiding van het verschil met de Algemeene Rekenkamer, waartoe de aanhangige wet van 20 October ll. betrekking heeft (gedrukte stukken 59) vroeg men, of de Regering bij het vaststellen van den koopprijs van die loods — welke koopprijs men wel wenschte te kennen — wel rekening gehouden heeft met de omstandigheid, dat de verkooper ontheven werd van de verplichting om de loods af te breken en weg te ruimen. Tevens werd het vermoeden geopperd, dat de te dezen aanzien gerezen moeilijkheden niet ontstaan zouden zijn, indien de bij de zaak betrokken departementen van algemeen bestuur daarover vooraf met elkander meer bepaald in overleg waren getreden.

Art. 117. Zeer vele leden hadden ernstig bezwaar tegen de sterk in 't oog loopende opdrijving van dezen begrotingspost, en er waren er, die nu reeds verklaarden aan de voorgedragen verhooring hunne toestemming niet te zullen geven. Men herinnerde, dat toen bij het vaststellen der

begrooting voor 1880 de Minister het voorstel deed, om voor subsidien aan gemeenten, die door de uitgaven voor het lager onderwijs te zwaar worden gedrukt, eene som van f 450 000 uit te trekken, dit voorstel van onderscheidene zijden tegenstand ontmoette. Op vroegere begrotingen was voor die behoefte slechts f 180 000 à f 190 000 aangewezen, en ofschoon die som wel eens werd overschreden, ging de werkelijke uitgaaf het bedrag van f 250 000 's jaars niet te boven. Men achtte het in December 1879 oneigenaardig en onraadzaam om, nu de wet op het lager onderwijs van 1857 op het punt stond van buiten werking te treden, aan haar art. 36 ruimer toepassing te geven dan immer te voren. Het ging niet aan, meende men, om, nu de provincien weldra van alle regstreeksche bijdragen voor het lager onderwijs zouden worden ontheven, haar nog voor het laatst geheel buitengewone lasten van dezen aard op te leggen. Ook had het eene bedenkelijke zijde den bouw van nieuwe schoollocalen al te zeer aan te moedigen, zoolang de regels, daarvoor volgens de wet van 1878 te stellen, niet tot stand konden worden gebracht. Thans echter blijkt dat de f 450 000 over het loopende jaar voor deze subsidien toegestaan, niet slechts geheel verbruikt zijn maar dat nog f 200 000 meer voor dat doel worden gevorderd. De vraag lag voor de hand, of men zich, althans in sommige provincien, niet gehaast heeft om nog vóór het in werking treden der nieuwe schoolwet, een algemeen aanval op de schatkist te doen, die later, althans in dien vorm, niet zou kunnen worden herhaald, en of de Minister zich in het gevolg geven aan dien aandrang niet veel te toegevend heeft getoond. De vrees scheen niet ongegrond, dat er gemeentebesturen zijn geweest, die nu nog, onder inroeping van art. 36 der wet van 1857, een ruim subsidie voor den bouw van schoollocalen hebben weten te verwerven, met het voornemen om de 30 percent van de kosten van het onderwijs, die hun volgens art. 45 der wet van 1878 uit 's Rijks kas zullen worden vergoed, niet tot verbetering van dat onderwijs te besteden, maar tot vermindering van plaatselijke belastingen aan te wenden.

Ook wanneer men in het toestaan van eene zeer hooge som voor deze subsidien zou kunnen berusten, zou men bezwaar moeten maken tegen de hoogst ongelijkmatige wijze, waarop zij over de verschillende provincien worden verdeeld. Reeds vroeger bestond in dit opzigt wanverhouding. Zuidholland, 't welk dan toch onder de rijkere provincien mag worden geteld, erlangde steeds het leeuwendeel. Thans echter is die wanverhouding sterker dan ooit. Volgens de Memorie van Toelichting werden van de som van f 407 496, die in September ll. aan subsidien voor buitengewone kosten van onderwijs was verleend, niet minder dan f 245 336, en dus nagenoeg twee derden, aan Zuidhollandsche gemeenten toegekend. Het gezamenlijk cijfer der nog aanhangige, maar »voor inwilliging vatbare» subsidien bedraagt f 174 838, en daaronder komt Zuidholland voor tot een bedrag van f 140 574, en dus weder voor meer dan twee derden van het geheel. Voor andere provincien, zoo als Gelderland, Noordholland, Zeeland en Friesland, wordt slechts een betrekkelijk gering cijfer in rekening gebracht. Bovendien nog zijn de subsidien aan sommige der Zuidhollandsche gemeenten onevenredig hoog. Terwijl men elders zich met een subsidie van eenige honderden of enkele duizenden gulden moet vergenoegen, zijn er welvarende Zuidhollandsche gemeenten, die f 34 000, f 23 000, f 14 000 erlangd hebben, of zouden erlangen. Was dan, werd gevraagd, Zuidholland zoo zeer bij de andere provincien met opzigt tot den bouw van goede schoollocalen ten achter, of welke andere reden bestaat er, dat daar de behoefte aan subsidie zoo buitengewoon groot is?

Men deed tegen een en ander opmerken, dat de Regering met opzigt tot deze subsidien in een moeilijken toestand verkeerde. De aanvragen gaan wel van de gemeenten uit, maar daaraan wordt geen gevolg gegeven, dan na een onderzoek van Gedeputeerde Staten en na het hooren der Provinciale Staten. Wanneer geheel het Staten-collegie zich vóór het toekennen verklaart en dus ook zich bereid toont eene even groote som als het Rijk bij te dragen, moet de Minister wel aarzelen den Rijksonderstand te weigeren. Van den aanvang af is art. 36 der wet van 1857 op eene zeer ongelijkmatige wijze toegepast. In sommige provin-

cien, is men steeds bij het onderzoek der subsidie-aanvragen met groote naauwgezetheid te werk gegaan en soms in dit opzigt al te karig geweest. Andere Staten-collegien daarentegen gaven bij hunne adviezen blijken van groote vrijgevigheid. De ongelijkmatige verdeeling der subsidien moest dus meer aan de Provinciale Staten dan aan den Minister geweten worden.

Men antwoordde daarop, dat lan toch de beslissing over de voorstellen der Provinciale Staten bij de Regering berust; dat deze daarover zelfstandig moet oordeelen, en dat de Minister juist in het bestaan der wanverhouding tusschen de verschillende provincien een afdoenden grond had kunnen vinden om een deel der Zuidhollandsche aanvragen te weigeren.

Ter verdediging der door den Minister gevolgde gedragslijn werd verder aangevoerd, dat, terwijl ter voorziening in de buitengewone behoeften, waarvoor volgens art. 36 der wet van 1857 Rijkssubsidie werd verleend, de provincie even veel bijdroeg als het Rijk, in 't vervolg, bij het ontstaan van dergelijke behoeften, in overeenstemming met art. 49 der wet van 1878, het Rijk den last alleen zou moeten dragen. In zoover dus scheen eene milde toepassing van art. 36 der thans vervallene wet van 1857 in het voordeel van 's Rijks schatkist. Andere leden evenwel meenden, dat, nu voortaan 30 percent der kosten van het onderwijs aan de gemeenten zullen worden vergoed, subsidien voor buitengewone behoeften slechts zeldzaam in aanmerking zouden komen, zoodat art. 49 der wet van 1878 alleen met opzigt tot zeer behoeftige gemeenten zou worden toegepast.

Al verder klaagde men, dat de cijfers die in de Memorie van Toelichting worden opgegeven, niet voldoende zijn om de aannemelijkheid der gedane aanvragen te beoordeelen. Men ziet daaruit wel wat het Rijk en dus ook de provincie in de buitengewone behoeften bijdraagt, niet welk aandeel de gemeente zelve op zich neemt. Vooral ook met het oog op de zeer hooge subsidien voor sommige Zuidhollandsche gemeenten zou het van belang zijn, dat aandeel te kennen. In Gelderland plagt het regel te zijn, dat geen subsidie voor buitengewone behoeften werd aangevraagd, dan ingeval de gemeente bereid was $\frac{1}{3}$ dier behoeften uit eigene middelen te bestrijden, zoodat dan de overige $\frac{2}{3}$ door de provincie en het Rijk werden verstrekt. Wordt zoodanige regel ook in Zuidholla d gevolgd? Zoo ja, dan zou in de enkele gemeente Hardinxveld voor één enkel jaar driemaal f 34 031 of f 102 093 voor den aanbouw of de verbetering van schoollocalen worden besteed. Moest dit niet buitensporig worden genoemd? Waar zou het heengaan indien dergelijke geldverspilling in de honderden plattelands-gemeenten werd toegepast?

De Minister bepaalt er zich niet toe, om het bij art. 117 der begrooting aangevraagde cijfer te verhoogen met de f 175 000 voor reeds ontvangene en voor inwilliging vatbare aanvragen, maar brengt nog bovendien f 25 000 in rekening voor subsidien, die later uit de provincien zouden kunnen worden aangevraagd. Eenige leden verklaarden zich stellig tegen het toestaan van dat ruimer bedrag. Huns inziens kwam het, nu met 1 November de nieuwe schoolwet in werking is getreden, niet in aanmerking, nog subsidie te verleen krachtens art. 36 der ingetrokken wet van 1857. Zij vereenigden zich met het gevoelen der Staten van twee provincien, die geen subsidie op grond

van dat artikel hebben willen verleen, tenzij de aanbesteding der daarvoor te volvoeren werken nog vóór 1 November kon plaats hebben. Na dat tijdstip was een provinciaal subsidie ongerijmd, althans strijdig met de thans geldige wet. De Minister heeft zich echter met dit denkbeeld niet vereenigd. Hij schijnt integendeel, blijkens zijn gezegde op bladz. 1 der Memorie van Toelichting, van oorleel te zijn, dat als de subsidien, ten gevolge van art. 36 der wet van 1857 te verleen, slechts nog ten laste van het dienstjaar 1880 worden gebragt, het gebruik daarvan over volgende jaren kan worden verdeeld. Andere leden zagen er zoo groot bezwaar niet in, dat de aanbesteding der werken voor de thans nog te verleen subsidien na 1 November plaats had. Zij meenden echter, dat de Minister thans voor hetgeen hij boven de f 175 000 noodig acht, eene bepaalde aanvraag kan doen. Toen de thans behandelde suppletoire begrooting werd ingediend, was de najaarsvergadering der Provinciale Staten nog niet gehouden en wist de Minister dus nog niet, welke aanvragen om subsidie daaruit nog zouden voortkomen. Thans is dit echter wel het geval. De Minister kan dus het cijfer van alle nog te verleen subsidien met volkomen juistheid ramen, en men gaf hem dus in bedenking in overeenstemming daarmede den behandelde begrootingspost te wijzigen.

Art. 131. Eenige leden konden zich voorstellen, dat het stichten van twee nieuwe kweekschoolgebouwen eenige toevoeging van opzigtterspersoneel noodzakelijk maakte, maar hadden niet verwacht, dat daarvoor ruim f 2800 zou worden vereischt. Anderen beklaagden zich over de noodlooze weelde, die ook met opzigt tot deze gebouwen valt op te merken, en meenden die grootendeels te moeten toeschrijven aan het afzonderlijk bouwkundig personeel, waaraan het opmaken en uitvoeren der bouwplannen wordt toevertrouwd.

Art. 164. De vrees werd geopperd, dat de zending van twee leeraren naar België in het belang van het onderwijs in het teekenen in 't vervolg nieuwe kosten zal na zich slepen. Men zal toch, naar het schijnt, met het houden van één enkelen tijdelijken cursus te Amsterdam tot verspreiding van goede inzigten omtrent het teekenonderwijs niet kunnen volstaan. Daartegen deed men opmerken, dat nu het teekenonderwijs onder de facultative leervakken ook van de gewone lagere school is opgenomen, maatregelen moeten worden genomen, om dat onderwijs zoo goed mogelijk te doen geven.

Uit dit begrootingsartikel zullen thans te gelijker tijd subsidien en kosten van personeel worden gekweten. Strijdt dit niet met goede beginselen van comptabiliteit?

Aldus vastgesteld den 3den December 1880.

SCHIMMELPENNINCK.
VAN DE WERK.
DE BRUYN.
VAN DER FELTZ.
SICKESZ.